

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

ELŐTERJESZTŐ JAVASLAT

**A Gyomai Evangélikus Templom épülete
Települési Értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

**Határ Győző Városi Könyvtár
Gyomaendrőd, Fő út 230.**

Gyomaendrőd, 2018. december 20.

Dinyáné Bánfi Ibolya
Intézményvezető

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

A javaslatot benyújtó intézményneve: Határ Győző Városi Könyvtár

Levelezési cím: 5500 Gyomaendrőd, Fő út 230.

Telefonszám: 66/218-370

E-mail cím: varosi.konyvtar@gyomaendrod.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Gyomai Evangélikus Templom**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása: **épített környezet**
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **Gyomaendrőd, Fő út 178.**
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

Települési Értéktár.

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A németajkú lakosság Gyomára telepítése Csepcsányi Tamás nevéhez fűződik, aki 1829-1936 között a földesúr, Stockhammer Ferdinánd jószágkormányzója volt. Lévén maga is evangélikus vallású, 1830-ban Mezőberényből német, evangélikus vallású lakosokat telepített Gyomára. Számukra 1840-ben lelkészséget szerveztek, majd később templomot építettek.

1854-ben, Czuker Sándor, az első önálló lelkész szolgálata idején 100 000 téglát vettek a templom építéséhez, amelyet 1861-ben építettek és 1862-ben avattak fel. Ez a dátum látható a templomkapu fölött. Mai formáját többszöri átalakítás során nyerte el. A padok, a faragott szószékoltár, az oltárkép, minden elkészült 1862-ig, az orgona, az első harangok és a toronyóra is, mely Orbán József harangjavító mester munkájának köszönhetően a gyomai lakosok adományából 2017-ben teljesen megújult, ma már GPS navigációs műhold által sugárzott órajel segítségével mutatja az időt.

1887-ben, Schulcz Jenő lelkész szolgálata idején a zsindeyes templomtető kigyulladt, és minden berendezés porrá égett. Mindent újjá kellett építeni.

Az újjáépítés érdekében nemcsak a békési evangélikus gyülekezetekben indult meg a gyűjtés, hanem az ország több részéről támogatták a nemes célt. A ma már Romániához, Szerbiához és Ausztriához tartozó településekről (Nagylak, Szemlak, Újvidék) is érkezett adomány. Az összefogásnak köszönhetően épült meg a templom, melyet 1888. december 2-án szenteltek fel. Schulcz Jenő részletes beszámolója az ünnepségről az Evangélikus Iskola és Egyház 1888. évi kötetében olvasható. Részlet a cikkből:

„A b.-gyomai ág. h. evang. templom, mely a m. évi szept. 2-án belső felszerelésével együtt leégett, dr. „Szeberényi Gusztáv püspök úr megbízottja, nagy. Áchim Ádám esperes úr által f. évi decz. 2-án vagyis Advent 1-ső vasárnapján lett felszentelve. ... A csinos oltár, a gyomai hölgyek által szerzett vörös bársony terítéssel, s a keresztelő medencze Szendrei Eszter ref. kisasszony s Herder Mária ékes koszorúival volt feldíszítve.

Habár az időjárás kedvezőtlen volt, mégis a szomszéd M.-Berényből számosan jelentek meg az ünnepélyre, kik vezetőjük, t. Braun József községi jegyző úr által tolmácsolták érzelmeiket s jó indulatukat az ünnepelő egyház iránt. A jó kívánságokat a lelkész köszönte meg.

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

Háromnegyed kilenczkor megszólalván a harangok, esperes úr az ünnepi szónokokkal, Dax György és ifjabb Jeszenszky Károly m.-berényi lelkészekkel, a helyi lelkészszel s presbyterekkel, követve az ájtatos néptől a paplaktól a közel levő iskolába ment, hol két vers eléneklése után a lelkész elbúcsúzott rövid szavakban az iskola helyiségétől, mint azon helyről, hol az egyház az építkezés miatt már több, mint egy év óta szolgálta az Urat. Erre következett a templombamenet, az úroacsorai edények s a biblia, tálcán előlvitetvén. A gondnok az esperesnek átadván a kulcsot, az esperes a templomot sajátkezűleg nyitá ki s az említett lelkészek élén a többi hívekkel s vendégekkel a templomba lépe. ... A nagyszabású s mesterileg kidolgozott felavatási beszéd, melyben szónok az ünneplő egyház múltjáról, csekély erejéről, de buzgóságáról, megpróbáltatásáról, mely úgymond 50 év folytán 4-szer volt kénytelen templomot építeni – megemlékezik s Isten megsegítő kegyelmére s a támogató testvéri szeretetre utal, nagy hatást gyakorolt az egész hallgatóságra, különösen az ünneplő egyház híveire. Gyönyörű volt a felszentelési ima is."

Az ünnepséggel kapcsolatban fenn maradt egy régi nyomtatvány – Kner Izidor könyvnyomdájában készült – annak az éneknek a szövegével, melyet a gyomai evangélikus templom felszentelése alkalmával énekeltek a hívek.

Az új templom épülete mindenki meglepedésére szolgált. Hogy növeljék a templom befogadóképességét, karzat épült az orgona és a kórus számára. 1890-ben készült el az orgona, ami Laskó Márton békéscsabai orgonakészítő mester munkáját dicséri. Az orgonának kilenc regiszteres, mechanikus struktúrája van, a hét manuál és a kettő pedálrendszer diatonikusan osztott széllábakon van elhelyezve. 2000-ben a Tamásiból származó Kovács Róbert hangszerjavító mester újíttotta fel.

Schulcz Jenő lelkész szolgálata idején megemelték a templom belmagasságát is. A torony fődéme szegmensíves boltozatú, gerendafödémessé lett. Mögötte a téglány alaprajzú belső tér fölött az eddigi síkmennyezet helyére ramonádokkal kiképzett tükörboltos fáfödém került, mely alul stukaturozva van. Ugyancsak a bővítés eredménye, hogy a templomhajó oldalhomlokzatain pregnánsan megjelenik az övpárkányrendszer, mely a bővítés előtt az eresz alatti főpárkány volt. A véghomlokzat megjelenése egyszerű lett: négy toszkan pilaszter fut fel az övpárkányig. A templomhajó tetőzete kötőgerendákat kapott, a szelemenszékes nyeregtetőt a véghomlokzat fölött kontyolták. A nyílászárók romantikus stílusú faszerkezetek, a hajó homlokzatai ellenben klasszicizáló barokk stílusúak, szintén átalakítás után nyerték el mai formájukat. A toronysisak barokkizáló, szögletes, párkányt imitáló párnataggal rendelkezik. A legfelső toronyszint órapárkánnyal lett lezárva.

1914-ben, Feiler Ernő lelkész szolgálata alatt a templomtető rézfedést kapott, mert a forgószél letépte a tetőt. Nem múltak el nyomtalanul a világháború évei sem. Nemcsak a férfiak távoztak családjuk köréből, s maradtak oda, mélységes bánatot hagyva maguk után, hanem elkövetelték az orgonasípokot és a nagyobb harangot is. A kitartó gyülekezeti tagok 1922-ben új templomi harangokat vásároltak, 1923-ban új orgonasípokot. A templomnak jelenleg is ez a két harangja van.

A nagyharang 310 kg-os, 81 cm alsó átmérőjű, b1 alaphangú. Seltenhofer Frigyes Fiai öntötték 1921-ben. Felirata: „EZEN HARANG A GYOMAI ÁG. HITV. EVANG. EGYHÁZ TULAJDONA. TORONYTŰZ FOLYTÁN 1887 ÉVBEN MEGREPEDVÉN, UJRA ÁTÖNTTETETT. A VILÁGHÁBORÚBAN 1917-BEN A HAZA OLTÁRÁN FELÁLDOZTATOTT. JELENLEGI HARANG 1921-BEN ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÖNTETETT.” Másik oldalán Biblián nyugvó kehely, kereszt és pálma található. Alatta felirat: „LEGYEN CSENGŐ HANGOD ISTEN HANGJA AZ EMBEREK SZÍVÉHEZ” Alsó pártázaton a felirat: „ÖNTÖTTÉK: SELTENHOFER FRIGYES FIAI HARANGÖNTŐ-GYÁRÁBAN SOPRONBAN.”

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

A kisharang 155 kg-os, 65 cm alsó átmérőjű, d2 alaphangú, Thury János és fia öntötték 1887-ben. Felső pártázaton ez áll: „ÖNTÖTTE ÉS FELSZERELTE THURY JÁNOS ÉS FIA BUDAPESTEN 1887.” Felirata a paláston: „EZEN HARANG A GYOMAI ÁG. HITV. EV. EGYHÁZ TULAJDONA. VÉTETETT 1838 IK ÉVBEN TORONYTŰZ FOLYTÁN 1887 IK ÉVBEN MEGREPEDVÉN ÁTÖNTTETETT” Másik oldalán díszítmény: Thury-Szlezák féle evangélikus szimbólum csokor: Biblia, kereszt, horgony, szív kehely stb. Mindkét harang öntöttvas Pozdechjármon van, és nyelvkötés nélkül, motorral szólaltatják meg őket.

Források:

- Cs. Szabó István: Adatok a gyomai evangélikus vallású németek történetéhez. I-II-III. Városunk. 2008. április. 11. p., 2008. május 11. p., 2008. július 11. p.
- cs. r. [Csath Róza]: Aki a háborúban az életét adja... Békés Megyei Népújság. 2001. november 12. 5. p.
- cs. r. [Csath Róza]: Harangjáték nélkül. Békés Megyei Hírlap. 2003. július 8. 4. p.
- Emléktábla az elhurcolt németeknek. Szó-Beszéd. 1999. november. p.3.
- Friedrich Lajos: Evangélikusok a Kőrös partján. Evangélikus Élet. 23. évf. 33. sz. (1958. 08. 17) 2. p.
- Gyomai tanulmányok. Gyoma, 1977. 75. p.
- Haán Lajos: Békés vármegye hajdana. Pest, 1870. p.190-191.
- Hack Mária: Az elhurcoltak emlékére - kényszermunkára hurcoltak emléktáblájának avatása. Városunk. 2017. február. 1. és 3. p.
- Karácsonyi János: Békés vármegye története. 2. kötet. Gyula, 1896. p. 134-135.
- A leégett templom emléke. Gyomai Újság. 1937. szeptember 18. 1. p.
- Malenkij robot - Emléktábla avatás. Gyomaendrődi Hírmondó. 2017. február. 9. p.
- Sáfár Lajos: Százéves a gyomai templom. Evangélikus élet. 1962. október 14. 2. p.
- Schulcz Jenő: Templomszentelés Gyomán. Evangélikus Egyház és Iskola. 6. évfolyam. Pozsony, 1888. p. 411-412.
- Új emlékmű. Gyomaendrődi Hírmondó. 2001. december. 7. p.
- <https://gyoma.lutheran.hu/templomunk>
- <https://www.evangelikus.hu/c%C3%ADmk%C3%A9k/gyomaendr%C5%91d>
- <http://www.vorospokol.hu/gyoma-malenkij-robot-emlektabla-avatas>
- <https://www.evangelikus.hu/emlektabla-gyomaendrod>

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A templom mind Gyomaendrőd, mind az úgynevezett „német-város” ikonikus épülete, a Fő úton található. Története szorosan összefonódik a város német származású lakóinak múltjával és jelenével. A templom falán és az épület mellett márványtáblák emlékeznék a múlt tragikus eseményeiről és a gyomai áldozatokról. Az épület helyi védelem alatt áll.

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja.

Cím:
 5500 Gyomaendrőd,
 Fő út 230.

Nyitvatartás:
 Hétfő - Péntek: 9-17-ig
 Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
 +36-66/218-370

Templom szenteléskor.

Nóta: Dicséret, tisztesség legyen srtb.

/ Hálaadást s tiszteletet zeng ma e
 buzgó sereg NEKED, ki velünk nagy jót
 tett kérésünk hallgatván meg; Urunk,
 minden jök kútfeje! Egy hatalmas szód
 ereje által megvigasztalál.

Te mondád: légyen! s im itt áll
 lakhelye beszédednek, melybe ma szent
 buzgóság száll, s lesz oszlopa nevednek.
 Atyánk így vezérelvén minket, vedd el
 tiszta érzésinket: csak tied a dicsőség!

Óhajtásink határjánál már most vi-
 gan nyugosznak, s kinn szerencsénk
 tovább is áll, néked forrón áldozunk
 haladó imádságokkal, kellő szent fogadá-
 sokkal, s csendes öröm-könnnyekkel.

↳ Lásd szívünk indulatait, nézz e
 szent áldozatra; köss egybe egy test tag-
 jait még dicsőbb állapotra. Viselj gondot
 e hajlékra, hogy legkésőbb maradékra
 sérelem nélkül szálljon!

↳ Ha szívbeli esdekléssel ezután itten
 kérünk, Ur Isten! szavunk hasson fel:
 fejedelmi vezérünk légyen áldása népé-
 nek, s minden jó feltételének adj kívánt
 áldott véget.

↳ Igazságod fényje itten add, mind'og
 világoljon, s mind inkább minket a
 hitben veled egybekapcsoljon; nyerjünk
 itt bűnkben túgulást, szenvedésünkben
 ujjulást s bátoritást a harezban.

**Egykor fényes'bb sugároknál látunk mennyben
 Tégedet, hol nem földi oltároknál zengjük dicsősé-
 gedet: ott égi örömmel tele, a mit számunkra
 rendelé szerelmed, azt aratjuk.**

Énekeltetett a gyomai ev. templom felszentelése alkalmával — 1888. december 2-án.

Kner I. nyomdájában, Gyomaendrod.

Evangélikusok a Körös partján

Bizonyára sokan tudják az olva-
 sók közül, hogy Békés megyében
 milyen sok evangélikus él. Nagy
 gyülekezetünk van Békéscsabán,
 Szarvason, Orosházán. De a megye
 többi részén is sok kis gyülekezet
 él a maga buzgó életét. Ma egy
 1000 lelket számláló kisebb gyüle-
 kezetről, Gyomáról szólnak ezek a
 sorok.

Imaház vályogból...

Békés megyében a legtöbb egy-
 házközségünk telepa egyházköz-
 ség. Ami annyit jelent, hogy a gyüle-
 kezet tagjai közelről vagy távolról
 nagyobb csoportokban egyszerre te-
 lepültek mai helyükre történelmi
 századok során. A gyomai gyüleke-
 zet tagjai Mezőberényből, Szemlako-
 ról és Boltvadkertről települtek ide
 1830-ban. Ősi szokás szerint első dol-
 guk volt, hogy az Isten igéje köré
 gyülekezett gyűljenek. Egy negyed-
 század így telik el csendben az éle-
 tükben, hogy helyhez nem kötötten
 hallgatják hétről hétre az Isten igé-
 jét. Az Isten háza iránti szeretet
 1854-ben megépíti az első istentisz-
 teleti helyet, a gyomai imaházat —
 vályogból! De már az első isten-
 tisztetel népe tornyos templomért
 imádkozik.

Nyolc éven át imádkoztak és dol-
 goztak ezért a templomért. Minden
 család évente 1000 téglát járult
 hozzá az építkezéshez és nem egy

1000 forintos adakozó is volt. Így
 készült el a „tornyos templom”
 1862-re. Ez az egyik évszám, ami
 ma is látható a gyomai templomon.
 Hűségese hívek adományából elkészít-
 szült a berendezés is, a hatmézas
 harang, az orgona, a toronyóra.

Tűzvész a templomban...

Egy negyedszázadon át csendesen
 és békésen hívta a harangszó a
 gyomai evangélikusokat az Isten
 tiszteltetére. Ekkor azonban szomorú
 megpróbáltatás zuhant a gyüleke-
 zetre.

1867-et írtak akkor és egy emléke-
 zetes napon a toronytető kigyulladt.
 Hiába sietett az oltáshoz a község
 lakossága és az az ezerfnyi föld-
 munkás, akik éppen abban az idő-
 ben készítették a Körös védőgátját,
 a tüzet megfékezni nem lehetett. —
 „Szörnyű látvány volt az — mondja
 el a szemtanú, a 93 éves id. Wolf
 Mihály. — Az égő torony rázuhant
 a templom tetőjére. Az atizott
 templommennyezet borzalmas robaj-
 lal, égvé-ropogva szakadt be a
 templom belsőjébe és égette el a
 templom teljes berendezését az ol-
 tárral és az orgonával együtt. Tüzes
 lángnyelvek csapdostak ki mindad-
 tűz, amíg mindent elhamvasztott a
 tűz.

Súlyos csapás és megpróbáltatás
 volt ez a gyülekezetre. A tűz azon-

ban nem hamvasztotta el az egy-
 ház híveinek hitét és Istenbe vetett
 bizodalomát — mondja a gyülekezet
 ma emlékező lelkese, Sáfár Lajos.
 — A katasztrófa felgyílt az
 egész környék és mindenki segít-
 ségre sietett. Az egész Békés megye
 testvére lett a gyomai gyülekezet-
 nek. Egy és negyed év múlva kész
 lett újra a templom. Még a beren-
 dezésre is futotta az adományokból.
 1888. december 2-án, Advent első
 vasárnapján szentelte fel a templo-
 mot Achim Andrács esperes.
 Így került fel a gyomai templo-
 mra a másik évszám: 1888.

Készülődés a 100 éves jubileumra...

A gyomai gyülekezet evangélikus
 hívei mostanában, amikor a templo-
 m felé igyekeznek, sokszor felze-
 nek erre az évszámra és hűdű ösék-
 tőz hasonlóan készülődnek templo-
 muk 100 éves jubileumának múltó
 megünneplésére. Igaz, hogy csak
 1862-ben lesz 100 éves a templom,
 de ok máris beszélgetnek, tervez-
 nek, szepitenek és építenek.
 Tervüknek egyik része valósult
 meg az elmúlt év nyarán, amikor is
 kívülről újra bevakolták a templo-
 mot, az ösök példája szerint önken-
 tes adományokból természetbeni
 munkavállalással.

Még hátralevő terveik: a templom
 belső tartozásai, a toronyóra kifes-
 tése, a templom hádotetelének
 újrafestése és a harangzóti lakás
 tetőzetének tartozása.

Friedrich Lajos

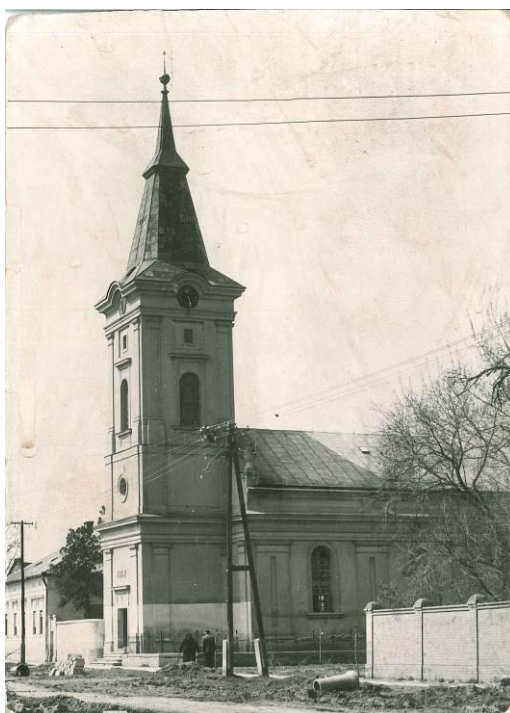
Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

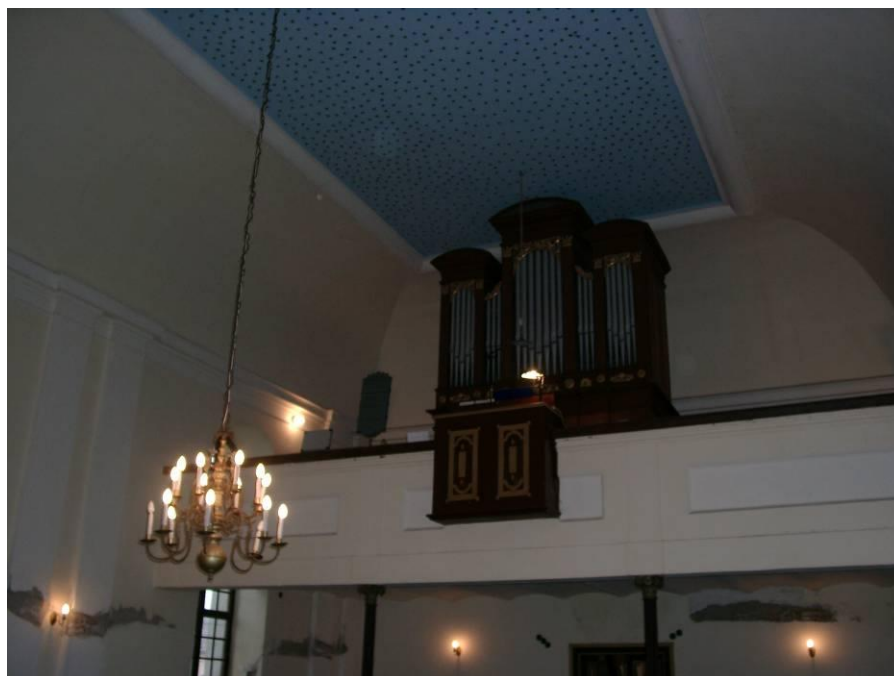
Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

Cím:
 5500 Gyomaendrőd,
 Fő út 230.

Nyitvatartás:
 Hétfő - Péntek: 9-17-ig
 Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
 +36-66/218-370

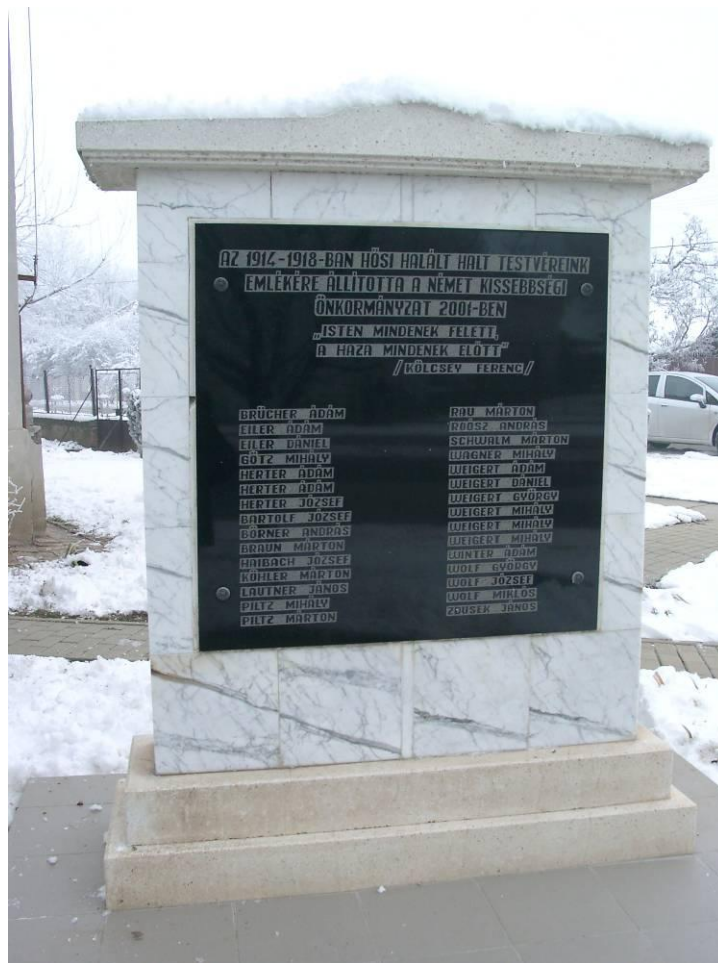
Cím:
 5500 Gyomaendrőd,
 Fő út 230.

Nyitvatartás:
 Hétfő - Péntek: 9-17-ig
 Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
 +36-66/218-370

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat.

HOZZÁJÁRULÓ NYILATKOZAT

Alulírott Dinyáné Bánfi Ibolya a Határ Győző Városi Könyvtár nevében eljárva hozzájárulok, hogy az intézmény által készített anyagot, képeket a Gyomaendrődi Települési Értéktár Bizottság felhasználja, nyilvánosságra hozza.

Gyomaendrőd, 2018. december 20.

Dinyáné Bánfi Ibolya
Intézményvezető